

УДК 316.2:613.955:616-053.5

В.О. Кацуба, Н.М. Гончарова

Аксіологічний компонент у змісті здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку

Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ

Умови сьогодення вимагають перегляду сформованої за тривалий термін системи фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Дослідники звертають увагу на необхідність формування ціннісного відношення у дітей до власного здоров'я, як запоруки подальшого впровадження засад здорового способу життя у життєдіяльність дитини. У змісті здоров'яформуючої діяльності активізація ціннісного відношення у дітей до власного здоров'я є ключовим компонентом що забезпечує формування активної позиції дитини.

Мета дослідження – визначити значущість формування ціннісного ставлення до здоров'я у дітей молодшого шкільного віку в процесі здоров'яформуючої діяльності.

Об'єкт і методи дослідження. Об'єктом дослідження визначено процес здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку. В процесі проведення дослідження було використано групу теоретичних методів дослідження, серед яких: аналіз та синтез даних науково-методичної літератури, ресурсів мережі Інтернет з питань необхідності формування ціннісного ставлення до власного здоров'я у дітей молодшого шкільного віку та місця здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання учнів початкових класів на сучасному етапі розвитку освіти; абстрагування, контент-аналіз теоретичних та методичних робіт, конкретизація та класифікація дослідження, прогнозування було покладено в основу діяльності щодо обґрунтування сутності аксіологічного компоненту у змісті здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Результати дослідження. Під час розгляду категорії «цінності» у науковій літературі слід звернути увагу, що її ототожнюють з культурною та соціальною значущістю для людини певних предметів і явищ дійсності. Запропоновано формування у дітей ціннісного ставлення до здоров'я розглядати як обов'язкову складову здоров'яформуючої діяльності в процесі фізичного виховання через аксіологічний її компонент. Визначено схему реалізації аксіологічного компоненту технологій здоров'яформуючої спрямованості в процес фізичного виховання.

Ключові слова: здоров'я, діти, молодший шкільний вік, цінність, аксіологічний компонент.

Тема статті розроблена згідно Зведеного плану НДР Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 3.13. «Теоретико-методичні основи здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання різних груп населення» (номер державної реєстрації 0116U001615).

Вступ

Сучасна система освіти в Україні поступово долучається до системної діяльності характерних для європейських стандартів освіти. Процес фізичного виховання набуває акценту на повноцінний, всебічний, поступальний розвиток особистості, формування у неї прагнення до систематичної фізкультурно-оздоровчої діяльності, самовизначення у напрямі дотримання засад здорового способу життя. Основою для вирішення основних завдань процесу фізичного виховання, на думку науковців [6, 10], є формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я.

Розглядаючи поняття «цінності» у науковій літературі автори звертають увагу на культурну та соціальну значущість для людини певних предметів і явищ дійсності [7], а ціннісне ставлення до здоров'я, як системне й динамічне психічне утворення особистості, що формується на основі ціннісно-мотиваційної сфери та сукупності знань про здоров'я, яке відображається у свідомо обраному способі життя [5].

В той самий час, с позиції здійснення системної здоров'яформуючої діяльності, формування ціннісного ставлення до власного здоров'я у дітей є обов'язковою умовою її ефективності [1, 2]. Формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я повинно бути предметом педагогічного опікування та розглядатися в контексті цілісної здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання [2].

Одним із базових методологічних підходів в процесі здоров'яформуючої діяльності, що оперує категорією цінностей є аксіологічний підхід. Визначення методичних положень наповнення змісту здоров'яформуючої діяльності з позиції формування ціннісного відношення у дітей до власного здоров'я на основі аксіологічного підходу має велике теоретичне та практичне значення [4, 9].

Мета дослідження – визначити значущість формування ціннісного ставлення до здоров'я у дітей молодшого шкільного віку в процесі здоров'яформуючої діяльності.

Об'єкт і методи дослідження

Об'єктом дослідження визначено процес здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку. В процесі проведення дослідження було використано групу теоретичних методів дослідження, серед яких: аналіз та синтез даних науково-методичної літератури, ресурсів мережі Інтернет з питань необхідності формування ціннісного ставлення до власного здоров'я у дітей молодшого шкільного віку та місця здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання учнів початкових класів на сучасному етапі розвитку освіти; абстрагування, контент-аналіз теоретичних та методичних робіт, конкретизація та класифікація дослідження, прогнозування було покладено в основу діяльності щодо обґрунтування сутності аксіологічного компоненту у змісті здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Результати дослідження та їх обговорення

На основі аналізу науково-методичної літератури та практичного досвіду було з'ясовано важливість використання аксіологічного підходу під час здійснення здоров'яформуючої діяльності. Зміст здоров'яформуючої діяльності у процесі фізичного виховання розглядався через можливість реалізації концепції здоров'яформуючих технологій дітей молодшого шкільного віку. Структурно авторська концепція складається з адаптаційного, операційно-діяльнісного, аксіологічного, гносіологічного, контрольного компонентів [3]. Основні засади формування ціннісного ставлення у дітей до власного здоров'я визначались як провідний напрям діяльності.

Аксіологічний підхід у межах функціонування концепції означає формування ціннісного ставлення дітей до здоров'я; це наукова методологія ціннісного простору особистості, що передбачає аналіз здоров'я як найвищої цінності [1]. Цінності, які сповідує людина, формують ціннісні орієнтації особистості, котрі є складовими частинами вищих рівнів спрямованості особистості; диспозиціями, що регулюють загальну зорієнтованість діяльності людини на значущі соціальні об'єкти і явища, цінності різних соціальних спільнот. Ціннісні орієнтації стосуються основних сфер самореалізації людини, якими є праця, суспільна активність, освіта, спілкування тощо; соціально-моральних характеристик особистості (почуття, обов'язки, сумління тощо), а також певного ставлення до здорового способу життя [7, 8]. Дотримання основних позицій аксіологічного підходу передбачало визначення провідної ціннісної орієнтації (здоров'я) й основних способів, умов його формування в процесі фізичного виховання. Відтак у процесі фізичного виховання ставили за завдання сформувати в дитини ціннісне ставлення до власного здоров'я, стимулювати її зацікавленість та активність у процесі здоров'яформуючої діяльності. Але особливістю реалізації цієї діяльності є неможливість нав'язування особистості цінностей здоров'я й здорового способу життя, вони є індивідуальними, такими, які вбачає сама особистість та інтерпретує їх відповідно до власних бажань і життєвих пріоритетів.

Практичне застосування аксіологічного підходу в процес фізичного виховання знайшло своє відображення у аксіологічному компоненті концепції. У межах реалізації аксіологічного компонента концепції здоров'яформуючих технологій передбачено комплекс заходів із формування культури здоров'я, мотивації до навчання та систематичної фізкультурно-оздоровчої діяльності через системну діяльність щодо сприйняття здоров'я людини як цінності, розуміння переваги дотримання здорового способу життя у своїй повсякденній діяльності, що є підґрунтям майбутнього свідомого вибору в бік дотримання засад здорового способу життя (таблиця) [4].

Характеризуючи здоров'яформуючу діяльність дітей молодшого шкільного віку в контексті формування ціннісного ставлення у дітей до власного здоров'я як процес, слід відокремити ключові його складові: моніторинг, програмування діяльності, практичну реалізацію заходів та безперечно зворотній зв'язок.

Таблиця

Схема реалізації аксіологічного компоненту технологій здоров'яформуючої спрямованості

Напрямок діяльності	Зміст діяльності	Учасники діяльності
Моніторинг	<ul style="list-style-type: none"> – рівень сформованості розуміння цінності здоров'я; – дотримання правил здорового способу життя; – рівень мотивації до навчання 	Учень, вчитель початкових класів, вчитель ФК, медичні працівники, психолог, батьки, адміністрація закладу загальної середньої освіти, батьки
Програмування	<ul style="list-style-type: none"> – розробка заходів активізації пізнавальної активності учнів щодо розуміння здоров'я як цінності; – стимулювання й реалізація здоров'яформуючої діяльності учнів, набуття практичного досвіду дотримання засад здорового способу життя; – програмування процесу фізичного виховання до формування потреб у систематичній фізкультурно-оздоровчій діяльності та мотивації до дотримання засад здорового способу життя 	Учень, учитель початкових класів, учитель ФК, психолог, батьки

Практична реалізація	<ul style="list-style-type: none"> – визначення відповідності змісту здоров'яформуючої діяльності потребам й інтересам учнів; – підвищення інформативності та емоційної насиченості змісту педагогічної діяльності, застосування методів емоційного впливу на формування ціннісного ставлення до здоров'я; – створення здоров'язбережувального освітнього простору в закладі освіти; – застосування інноваційних засобів та різноманіття форм проведення занять; – реалізація процесу фізичного виховання в напрямі формування потреб у систематичній фізкультурно-оздоровчій діяльності та мотивації дотримання засад здорового способу життя; – активізація співпраці з батьками в напрямі забезпечення систематичної фізкультурно-оздоровчої діяльності 	Учень, учитель початкових класів, учитель ФК, психолог, батьки, адміністрація закладу загальної середньої освіти
Зворотний зв'язок	<ul style="list-style-type: none"> – рівень розуміння цінності здоров'я; – відповідальна поведінка щодо збереження та формування здоров'я; – мотивація на здоровий спосіб життя 	Учень, учитель початкових класів, учитель ФК, психолог, батьки

Функція контролю в процесі здоров'яформуючої діяльності охоплює створення оптимальних умов для отримання інформації, щодо її перебігу, ефективності набуття розуміння у дітей цінностей здоров'я. Застосування контрольного компоненту дозволить визначити наявне дотримання засад здорового способу життя у дітей, рівень їх мотивації до навчання за для розробки заходів впливу та змісту теоретичної підготовки.

Діяльність щодо формування ціннісного ставлення у дітей до власного здоров'я у змісті здоров'яформуючої діяльності ґрунтується на засадах програмування та безпосередньої реалізації змісту діяльності із активним залученням всіх учасників освітнього процесу. Серед провідних напрямів діяльності визначено: активізацію пізнавальної активності учнів щодо розуміння здоров'я як цінності, набуття практичного досвіду дотримання засад здорового способу життя, побудова процесу фізичного виховання у відповідності до потреби формування потреби у систематичній фізкультурно-оздоровчій діяльності. Обов'язковою складовою здоров'яформуючої діяльності є зворотній зв'язок щодо досягнутого рівня розуміння цінності здоров'я, проявів відповідальної поведінки щодо збереження та формування здоров'я, мотивації до здорового способу життя.

Висновки

Зміст здоров'яформуючої діяльності дітей в процесі фізичного виховання повинен ґрунтуватися на засадах ціннісного відношення у них до власного здоров'я. Сформованість позиції ціннісного ставлення у дітей до власного здоров'я є фактором, що активізує діяльність дітей відносно дотримання засад здорового способу життя та перенесення його у подальшу життєдіяльність.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розширенні змісту аксіологічного підходу до процесу фізичного виховання дітей шкільного віку.

Література

1. *Башавець НА.* Концепція дослідження щодо формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2012;(11): 13-8.
2. *Гончарова НМ.* Концептуальні підходи здоров'яформуючої діяльності в процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Український журнал медицини, біології та спорту. 2018;6(15). Т. 3:334-8.
3. *Гончарова НМ.* Теоретико-методичні основи здоров'яформуючих технологій в процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку [автореферат]. Київ: НУФВСУ; 2019. 48 с.
4. *Гончарова НМ.* Теоретико-методичні основи здоров'яформуючих технологій в процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку [дисертація]. Київ: НУФВСУ; 2019. 541 с.
5. *Єжова ОО.* Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : монографія / Єжова Ольга. – Суми, 2011. – 412 с.

6. *Кашуба ВА*, Бондарь ЕМ, Гончарова НН, Носова НЛ. Формирование моторики человека в процессе онтогенеза: монография. Луцк: Вежа-Друк; 2016. 232 с.
7. *Лисенко О*. Моральні цінності у контексті фахової підготовки майбутнього педагога. Педагогічний дискурс. 2016;21:80-86.
8. *Симонов СН*, Копаева ОП. Синергетический подход в педагогике. Теория и практика физической культуры. 2007;8:29-31.
9. *Шукатка О*. Аксиологічний підхід до формування культури здоров'язбереження майбутніх економістів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота [Інтернет]. 2012 [цитовано 2017 Лют 13];24:206-9. Доступ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2012_24_67.
10. *Яковлев ЕВ*, Яковлева НО. Педагогическая концепция: методологические аспекты построения. Москва: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС; 2006. 239 с.
11. *Kashuba V*, *Goncharova N*, *Butenko H*. Practical Implementation of the Concept of Health-Forming Technologies into the Process of Physical Education of Primary School Age Children. Education, Health and Sport formerly Journal of Health Sciences. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. [Інтернет]. Bydgoszcz, Poland; 2018;8(6):469-77. Доступно: <http://www.ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/6579>.

Reference

1. Bashavets' NA. Kontsepsiya doslidzhen', shcho stosuyut'sya sfery okhorony zdorov'ya, zrostaye yak nayriznomanitnisha diyal'nist' ekspertiv, shcho zaumayut'sya inshymu ekonomichnymu navchal'nymu zakladamy. Pedagogichna osvita: teoriya i praktyka. 2012; (11): 13-8.
2. Goncharova NM. Kontseptual'ni pidkhody zdorov'yaformuyuchoyi diyal'nosti v protsesi fizychnoho vykhovannya ditey molodshoho shkil'noho viku. Ukrayins'kyy zhurnal medytsyny, biolohiyi ta sportu. 2018;6(15). Т. 3:334-8.
3. Goncharova NM. Teoretyko-metodychni osnovy zdorov'yaformuyuchykh tekhnolohiy v protsesi fizychnoho vykhovannya ditey molodshoho shkil'noho viku [avtoreferat]. Kyiv: NUFVSU; 2019. 48 s.
4. Goncharova NM. Teoretyko-metodychni osnovy zdorov'yaformuyuchykh tekhnolohiy v protsesi fizychnoho vykhovannya ditey molodshoho shkil'noho viku [dysertatsiya]. Kyiv: NUFVSU; 2019. 541 s.
5. Yezhova OO. Formuvannya tsinnisnoho stavlennya do zdorov'ya v uchniv profesiyno tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv: monohrafiya / Yezhova OI'ha. – Sumy, 2011. – 412 с.
6. Kashuba VA, Bondar' EM, Goncharova NN, Nosova NL. Formyrovanye motoryky cheloveka v protsesse ontogeneza: monohrafiya. Lutsk: Vezha-Druk; 2016. 232 s.
7. Lysenko O. Moral'ni tsinnosti u konteksti fakhovoyi podhotovky maybutn'oho pedahoha. Pedagogichnyy dyskurs. 2016 roku; 21: 80-86.
8. Symonov SN, Kopaeva OP. Synerhetychesky podkhod v pedahohyke. Teoryya y praktyka fizycheskoy kul'tury. 2007;8:29-31.
9. Shukatka O. Axiologichnyy pidkhid do formuvannya kul'tury zdorov'yazberezhennya maybutnikh ekonomistiv. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Pedagogika. Sotsial'na robota [Internet]. 2012 [tsytovano 2017 Lyut 13];24:206-9. Dostup: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2012_24_67.
10. Yakovlev EV, Yakovleva NO. Pedagogicheskaya kontsepsiya: metodologicheskiye aspekty postroyeniya. Moskva: Humanitar. yzd. tsentr VLADOS; 2006. 239 s.
11. Kashuba V, Goncharova N, Butenko H. Practical Implementation of the Concept of Health-Forming Technologies into the Process of Physical Education of Primary School Age Children. Education, Health and Sport formerly Journal of Health Sciences. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. [Інтернет]. Bydgoszcz, Poland; 2018;8(6):469-77. Доступно: <http://www.ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/6579>.

Дата надходження рукопису до редакції: 20.09.2019 р.

Аксиологический компонент в структуре здоровьяформирующей деятельности детей младшего школьного возраста

Кашуба В.А., Гончарова Н.Н.

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, г. Киев

Актуальность. Условия, которые сложились на данный момент, требуют пересмотра сформированной за длительный период времени системы физического воспитания детей младшего школьного возраста. Исследователи обратили внимание на необходимость формирования ценностного отношения у детей к собственному здоровью, как основы дальнейшего внедрения основ здорового способа жизни в жизнедеятельность человека. В структуре

здоровьєформуючої діяльності активізація ціннісного відношення у дітей к власному здоров'ю являється ключовим компонентом, який забезпечує формування активної позиції ребенка.

Цель исследования – визначити значимість формування ціннісного відношення к здоров'ю у дітей молодшого шкільного віку в процесі здоров'єформуючої діяльності.

Объектом дослідження визначено процес здоров'єформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку. В процесі проведення дослідження було використано групу теоретических **методів** дослідження, серед яких: аналіз і синтез даних науко-методическої літератури, ресурсів мережі Інтернет по вопросу необхідності формування ціннісного відношення к власному здоров'ю у дітей молодшого шкільного віку і місця здоров'єформуючих технологій в процесі фізического виховання учеників молодших класів на сучасному етапі розвитку освіти; абстрагування, контент-аналіз теоретических і методических робіт, конкретизація і класифікація досліджень, прогнозування було покладено в основу діяльності по обґрунтуванню сутності аксіологіческого компонента в змістї здоров'єформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Результаты исследования. Во время рассмoтрения категории «ценности» в научной литературе следует обратить внимание, что ее отождествляют с культурной и социальной значимостью для людей определенных предметов и явлений реальности. Предложено формирование у детей ценностного отношения до здоровья рассматривать как обязательную составляющую здоров'єформуючої діяльності в процесі фізического виховання через аксіологіческий компонент. Визначено схему реалізації аксіологіческого компонента технологій здоров'єформуючої направленности в процесі фізического виховання.

Ключевые слова: здоров'є, діти, молодший шкільний вік, цінності, аксіологіческий компонент.

Axiological component in the sense of healthforming activity at junior school age children

Kashuba V.O., Goncharova N.M.

Ukrainian National University of Physical Education and Sport, Kyiv

Relevance. The conditions of our time require the revision of physical education system for the children of junior school age, that was developed for long time. The researchers stress on the necessity of developing at children the valuable attitude to personal health as the guaranty of further introduction of the fundamentals of healthy life style in a child's life. In the sense of health-forming activity the development of valuable attitude to personal health is a key component that provides forming the active position of a child.

Goal of study – to define the value of developing valuable attitude to personal health at junior school age children in the process of health-forming activity.

The process of health-forming activity at junior school age children was defined as the **object** of study. The set of theoretic **methods** of research was applied in the course of study, among which: analysis and synthesis of the data of scientific and methodological literature and Internet resources on the issues of the necessity of developing valuable attitude to personal health at children of junior school age and the role of health-forming technologies in the process training the elementary school children at the modern stage of education development; abstraction, content-analysis of theoretical and methodological works, specification and classification of research, prognosing were put to the base of activity as for justification of the meaning of axiological component in the sense of health-forming activity of junior school age children.

Results of research. It is important when regarding the “values” category in scientific literature to pay attention to the fact that it is identified for a person as cultural and social value of definite objects and reality phenomena. It was proposed to regard developing valuable attitude to health at children as indispensable part of health-forming activity in the process of physical education via its axiological component. The scheme of implementation of the axiological component of the technologies of health-forming orientation in the process of physical education has been defined.

Key words: health, children, junior school age, value, axiological component.

Відомості про авторів

Кашуба Віталій Олександрович – Національний університет фізичного виховання і спорту України; професор кафедри біомеханіки та спортивної метрології; д.фіз.вих., професор; вул. Фізкультури, 1, Київ, 03150, Україна.

Гончарова Наталія Миколаївна – Національний університет фізичного виховання і спорту України; доцент кафедри біомеханіки та спортивної метрології; к.фіз.вих., доцент; вул. Фізкультури, 1, Київ, 03150, Україна.